

Vesa Kanninen, kansantaloustieteen emeritusprofessori, Helsingin yliopisto Puhe Lyseonpuiston lukion lakkiaisissa 2.6.2017 Rovaniemellä

Arvoisat Lyseonpuiston lukion uudet ylioppilaat, arvoisat koulut opettajat ja muu henkilökunta, arvoisat vuoden 1967 riemuylippilaat.

50 vuotta sitten nyt riemujuhlia viettävät saivat tällä paikalla valkolakin. Tunteet oppilailla olivat silloin varmaankin hyvin samanlaiset kuin uusilla ylioppilailla nyt. Lapin yleistilanne oli kuitenkin toisenlainen. Tänä päivänä Lappi on henkisesti vireä ja taloudellisesti yksi Suomen kasvualueita kiitos yrittäjyyden ja vahvistuneen matkailun.

50 vuotta sitten taloustilanne Lapissa oli vaikea. Suomen kilpailukyky oli romahtanut. Työllisyys Lapissa heikkeni nopeasti, laudat lyötiin ikkunoihin ja oviin ja väkeä muutti runsaasti Ruotsiin ja muualla Suomeen. Tosin moni tuli sittemmin kesällä käymään Lapissa Volvollaan, jonka päälle oli sidottu lainelauta. Haluttiin näyttää, että on pärjätty. Jos Lapilla tuolloin olisi ollut oma raha, Lapin markka, se olisi devalvoitunut enemmän kuin mitä Suomen markka devalvoitui ja poismuutto olisi jäänyt vähemmän dramaattiseksi.

Lapin nykyinen vahva kasvu on yhteydessä maailmantaloutta 40 vuotta hallinneeseen prosessiin: se on ns. toinen globalisaatioaalto. Ensimmäinen aalto oli koettu 1800-luvun lopulla ja se päättyi ensimmäiseen maailmansotaan. Nykyinen globalisaatioprosessi on tarkoittanut yritystoiminnan siirtymistä kehittyviin talouksiin. Se käynnistyi 1980-luvulla, kun Kiinan johtaja Deng Chiaoping oli ilmaissut, että ei ole väärin vaurastua. Globalisaatioprosessi onkin puolittanut maailman absoluuttisen köyhyyden mitattuna alle 2 tai alle 1 dollarin päivätuloilla elävien ihmisten prosentuaalisella osuudella maapallon väestöstä. Missä ovat 2000-luvulla sijainneet maailman 10 nopeimmin kasvanutta kansantaloutta? Voi olla vaikea uskoa, mutta peräti seitsemän niistä on sijainnut Afrikassa. Ei ole niin, että asiat olisivat ihmisen maailmassa kehittyneet aina vain huonompaan suuntaan! Myös YK:n inhimillisen kehityksen indeksi on noussut vahvasti. On ollut kehitysmaiden vuoro saada osansa ja tämä on moraalisesti oikein, vaikka tämäkään ei ole ratkaissut kaikkia maailman ongelmia. USA:n Presidentti Trump on luvannut tuoda työpaikat takaisin USA:han. Se ei tule tapahtumaan. Sokerina pohjalla: ilmastonmuutos on ilmeisesti peruttu – totesimme tämän eilen arktisella veneristeilyllä Ounas- ja Kemijoen hyytävässä säässä.

Globalisaatioprosessiin liittyy kaksi lainalaisuutta. Palkkatasojen erot maiden välillä ovat pienentyneet: katsokaa vain Viron ja Suomen palkkakuilun kapeutumista tai läntisen yritystoiminnan sijoittumista keskisen Itä-Euroopan maihin ja sen vaikutuksia. Kommunistinen kokeilu – vuosisadan hirvittävin taloudellinen virhe – on ohitse. Toisaalta länsimaiden sisäinen eriarvoisuus tulonjaon epätasaisuudella mitattuna on globalisaation myötä vahvistunut – hyvinvointiyhteiskunta on tätä kehitystä onneksi osaltaan jarruttanut. Hyvät kuulijat. Lyseo tarjosi aikanaan meidän ikäluokan opinnoille hyvät lähtökohdat. Sen opettajakunta oli aivan legendaarista. Nykyisiä en tunne, mutta minulle jäi huiman positiivinen vaikutelma heistä ja koulun laadusta, kun koululla jokin vuosi sitten pääsin vierailemaan.

Jokaisen elämän tarkoitus on merkityksellisen elämän eläminen, omien unelmien toteuttaminen. Taloustieteen suhteellisen edun periaate todistaa, että jokaisella on suhteellinen etu jossain. Tämä on hyvin positiivinen viesti.

Helsingin Sanomissa oli vuosia sitten otsikko: "Haluan rikastua – ja pian". Tästä ajatuksesta poiketen ehkä eräät kokevat tärkeäksi elämän suurten salaisuuksien ja lainalaisuuksien etsimisen.

Varsin yleisen käsityksen mukaan Albert Einstein oli heikko oppilas koulussaan. Jos joku uusista ylioppilaista nyt kuvittelee, että neroksi voi tulla huonolla koulutodistuksella, ei kuitenkaan kannata vedota tapaus Einsteiniin: mainitsemani "tieto" on virheellinen. Todellisuudessa Einstein oli koulussa varsin hyvä ja vaikeudet keskittyivät ranskan kieleen. Liikkeellä onkin kaiken aikaa toisenlaista niin sanottua "tietoa", toisenlaisia totuuksia. Ihmisen alttius aivopesulle on uskomattoman vahva. Tutkimustietoon perustumattomat käsitykset ja vääristyneet todellisuuden tulkinnat tuottavat ns. "meemejä", jotka valtaavat aivomme ja joiden lisääntymismekanismi voi olla monin verroin nopeampi kuin biologiseen mekanismiin liittyvien geenien runsastuminen – elämän keskeinen lainalaisuus. Hyvät nuoret, pitäkää siis tarvittaessa pää kylmänä älkääkö menkö ainakaan liikaa massan mukana.

Elämässä on myös hyvä kunnioittaa toisia ihmisiä, tehdä toiselle sitä, mitä odottaisi itselle tehtävän. Tämä periaate löytyy myös kaikista maailman suurista uskonnoista. Myös on hyvä pohtia amerikkalaisen moraalifilosofin John Rawlsin sanoja: "Yhteiskuntaa sopii arvioida sen perusteella, miten se kohtelee kaikkein heikoimmassa asemassa olevaa jäsentään." Niin hyvä maa kuin Suomi onkin asua, suomalaisen yhteiskunta ei ole kaikille yhtä hyvä. Meidän sukupolvi jätti uusille siis vielä tehtävää.

Kaikille toivotan omasta ja 1967 ikäluokan puolesta oikein hyvää kesää.